

بسم الله الرحمن الرحيم

امر به معروف و نهی از منکر و نقش آن در ارتقای نظم و امنیت اجتماعی

خدیجه فتاحی^۱

چکیده

امر به معروف و نهی از منکر در آموزه های دینی از جایگاه بلندی برخوردار است. هیچ اعمالی نمی تواند با امر به معروف و نهی از منکر برابری کند؛ زیرا این دو فریضه، علت مبقیه ی دین است و نقش بنیادین در امنیت اخلاقی و معنوی جامعه ی اسلامی دارد. این دو فریضه، با قدرت و آگاهی، احتمال تأثیر و عدم وجود مفسده و ضرر واجب است. نقش امر به معروف و نهی از منکر، نگرانی از سایر احکام، کامل کننده ی امور، رمز رستگاری انسان و جامعه، آینه دار خداوند است که صفات خدا را در وجود انسان می تاباند. نظم و امنیت جامعه در پرتوی عمل کردن به این دو فریضه است که با ایجاد تشکّل امر به معروف و نهی از منکر، ایجاد رسانه، تبیین ارزش و جایگاه امر به معروف و نهی از منکر، و... قابل تحقق است. امروزه که استکبار جهانی، با تهاجم فرهنگی امنیت اخلاقی و معنوی جامعه دینی را متزلزل نموده، ضرورت دارد که امر به معروف و نهی از منکر بیش از گذشته مورد توجه قرار بگیرد. این مقاله به روش کتابخانه ای و اسنادی می باشد. لذا پس از بررسی های صورت گرفته مشخص گردید امر به معروف و نهی از منکر یکی از اساسی ترین شاخصها برای تامین در ارتقای نظم و امنیت اجتماعی می باشد. این تحقیق با عنوان امر به معروف و نهی از منکر و نقش آن در ارتقای نظم و امنیت اجتماعی به جهت دست یابی به اهدافی چون آگاهی رسانی سازمان ها و سایر نهاد هایی که سعی در ایجاد نظم و امنیت اجتماعی دارند و نیز شناسایی جایگاه و تأثیر امر به معروف و نهی از منکر در ارتقای نظم و امنیت اجتماعی می باشد.

¹ سطح 2 مدرسه علمیه الزهرا (سلام الله علیها) شهرستان پلدختر

مقدمه

برقراری و نظم امنیت اجتماعی در هر کشوری یکی از مهم ترین دغدغه های مسئولین و مردم به شمار می آید. در این رابطه عوامل و متغیرهای متعددی دخیل و موثر هستند که یکی از مهمترین عوامل امر به معروف و نهی از منکر است. در مقاله حاضر نویسنده در مقام اثبات کارکردهای از آنجایی که امر به معروف و نهی از منکر یکی از مهم ترین واجبات اجتماعی دین اسلام است در ایجاد و برقراری امنیت اجتماعی مثبت ارزیابی نموده و برای آن جایگاه والایی قایل شده است. بسیار ضروری است که در این مورد تحقیقاتی صورت بگیرد در رابطه با این موضوع تحقیقات و پژوهش هایی صورت گرفته است. لذا باتوجه به نقش حساس امر به معروف و نهی از منکر در ارتقای نظم و امنیت اجتماعی به روش کتابخانه ای - اسنادی امر به معروف و نهی از منکر و نقش آن در ارتقای نظم و امنیت اجتماعی به روش کتابخانه ای - اسنادی پرداخته است.

1. مفاهیم امنیت اجتماعی

تعاریف لغوی مفهوم امنیت در فرهنگ‌های لغت عبارتند از: در امان بودن، آرامش و آسودگی، حفاظت در مقابل خطر (امنیت عینی و مادی)، احساس آزادی از ترس و احساس ایمنی (امنیت ذهنی و روانی) و رهایی از تردید و اعتماد به دریافت‌های شخصی می‌باشد. پس واژه «امنیت» به مفهوم رفع تهدیدات خطر، ترس و تردید و احساس ایمنی و آرامش است²

[بنابراین امنیت اجتماعی آرامش خاطری است که در تعامل فرد با دیگران در اجتماع حاصل می‌شود. وجود نظام سیاسی در هر جامعه نیز برای رسیدن افراد آن جامعه به امنیت اجتماعی و احساس خوشایند آسودگی نقش پررنگی دارد. دکتر «سید حسن حسینی» جامعه‌شناس در تعریف مفهوم امنیت اجتماعی می‌گوید: «امنیت اجتماعی یک مفهوم عام است به این معنی که هر فرد در جامعه خود باید بتواند یک ذهنیت آرام نسبت به برخورداری از امکاناتی از قبیل تأمین شغل، امکان تحصیل، مسکن و رفت و آمد در شهر داشته باشد.»

دکتر «قاسم قاضی» روان‌شناس نیز در تعریف امنیت اجتماعی با تأکید بر مفهوم ایمنی می‌گوید: «امنیت اجتماعی یا ایمنی علاوه بر بعد اجتماعی آن یک نیاز شخصی است که فرد در درون آن را طلب می‌کند. هرگاه فرد احساس کند که هیچ محرک بیرونی و عامل خارجی به او صدمه ای وارد نمی‌کند و آرامش او را بر هم نمی‌زند و به نیازهای اولیه او مانند سرپناه، آب و غذا و نیازهای جسمی او پاسخ داده می‌شود، امنیت اجتماعی را به خوبی احساس می‌کند.»³

² [دانستنی‌های جوانان (2) - امنیت - صفحه ۲۰۵۵]

³ دانستنی‌های جوانان (2) - امنیت - صفحه ۲۱۱۵

2. تعریف معروف و منکر

در احکام دین، به تمام واجبات و مستحبات «معروف» و به تمام محرمات و مکروهات «منکر» گفته می شود. بنابراین واداشتن افراد جامعه به انجام کارهای واجب و مستحب «امر به معروف» و بازداشتن آنها از کارهای حرام و مکروه «نهی از منکر» است.^۴

امر به معروف و نهی از منکر

هر انسانی نسبت به کارهای ناپسندی که در جامعه انجام می پذیرد و کارهای نیک و پسندیده ای که ترک می شود، مسئولیت دارد، بنابراین اگر کار واجبی ترک شود و یا حرامی اتفاق بیفتد، سکوت و بی تفاوتی در مقابل آن جایز نیست، و تمام افراد جامعه باید برای برپایی «واجب» و جلوگیری از «حرام» اقدام کنند، که این عمل، «امر به معروف» و «نهی از منکر» است.

اهمیت امر به معروف و نهی از منکر

در برخی از سخنان امامان معصوم -ع- چنین آمده است:

* «امر به معروف و نهی از منکر» از مهمترین واجبات و شریفترین آنهاست.

در به تمام واجبات و مستحبات «معروف» و به تمام محرمات و مکروهات «منکر» گفته می شود. بنابراین واداشتن افراد جامعه به انجام کارهای واجب و مستحب «امر به معروف» و بازداشتن آنها از کارهای حرام و مکروه «نهی از منکر» است.

امر به معروف و نهی از منکر، واجب کفایی است که اگر به قدر کفایت به انجام آن اقدام کنند، از دیگران ساقط می شود و اگر همه کس آن را ترک کرده باشند، چنانچه شرایط آن موجود باشد، همه آنها ترک واجب کرده اند. « [۱] »

⁴ [دروس احکام و مناسک حج - ۱- اهمیت امر به معروف و نهی از منکر - صفحه ۱۲۵]

شرایط امر به معروف و نهی از منکر

امر به معروف و نهی از منکر با وجود برخی شرایط، واجب می باشد در صورت نبود آنها، تکلیف ساقط است و آن شرایط عبارت است از:

۱- کسی که امر یا نهی می کند، بداند آنچه را که دیگری انجام می دهد حرام است و آنچه را ترک کرده، واجب است، پس هر کسی که نمی داند این عمل که او انجام می دهد حرام است یا نه؟ جلوگیری واجب نیست.

۲- احتمال بدهد امر یا نهی او تأثیر دارد، بنابراین اگر می داند تأثیر ندارد، یا شک دارد، امر و نهی واجب نیست.

۳- شخص گناهکار اصرار بر ادامه کار خود داشته باشد، پس اگر معلوم شود، گناهکار بنای ترک عمل را دارد و دوباره تکرار نمی کند و یا موفق به تکرار نمی شود، امر و نهی واجب نیست.

۴- امر و نهی، سبب ضرر جانی یا آبرویی یا ضرر مالی قابل توجه، به خودش یا نزدیکان و یاران و همراهان و یا سایر مؤمنان نباشد. « [۱] »

آداب امر به معروف و نهی از منکر

سزاوار است، کسی که به معروف امر می کند و از منکر جلوگیری می کند:

* مانند طیبی دلسوز و پدري مهربان باشد.

* قصد خود را خالص کند و تنها برای رضای خداوند اقدام کند، و عمل خود را از هرگونه برتری جویی پاک کند.

بیشتر شود.⁶ بنابراین امر به معروف و نهی از منکر در حقیقت به منزله ی یک پوشش اجتماعی برای محافظت جمعیت است و وحدت اجتماعی را در پی خواهد داشت، بین مردم محبت و دوستی و اخوت ایجاد میکند و عوامل منفی و مخرب در مسیر وحدت، محبت و اخوت اجتماعی را، این قانون مرفی که همان نظارت عمومی و مشارکت همگانی در جهت سالم سازی فرد و اجتماع است، از میان خواهد برد. ایمان، وحدت، امر به معروف و نهی از منکر شاخصه ی امت بهتر است. و در نتیجه باعث باع ارتقای نظم و امنیت اجتماعی می شود.⁷

ب) کاهش آسیب‌های اجتماعی

یکی دیگر از آثار مثبت این دو فریضه، کاهش آسیب‌های اجتماعی مانند ناهنجاری‌های اخلاقی، خشونت، بی‌تفاوتی و فساد است. هنگامی که افراد در قبال رفتارهای نامناسب واکنش نشان دهند، ناهنجاری‌های صحیح در جامعه تقویت شده و زمینه‌های بروز رفتارهای ناپسند کاهش می‌یابد. به این ترتیب، جامعه به سمت رشد اخلاقی و نظم و امنیت اجتماعی حرکت می‌کند.

برای مثال، اگر جوانی که در محله خود شاهد مصرف مواد مخدر در بین همسالانش است، آنان را از مضرات این کار آگاه کرده و تشویق به فعالیت‌های مثبت اجتماعی کند، این امر می‌تواند از گسترش چنین آسیب‌هایی جلوگیری کند. همچنین، وجود نظارت اجتماعی و احساس مسئولیت جمعی، از گرایش افراد به رفتارهای انحرافی جلوگیری می‌کند. وقتی امر به معروف و نهی از منکر در جامعه رواج داشته باشد، جرایمی مثل سرقت، کلاهبرداری و خشونت کاهش می‌یابد، زیرا مردم به یکدیگر در مسیر درست یادآوری‌های سازنده می‌کنند. این امر موجب ایجاد جامعه‌ای امن‌تر و سالم‌تر و منظم تر خواهد شد.⁸

⁶ <https://maavan.ir/%D8%B1%D9%88%D8%A7%D8%A8%D8%B7>

⁷ [مشارکت عمومی و مسوولیت همگانی - 201]

⁸ <https://maavan.ir/%D8%B1%D9%88%D8%A7%D8%A8%D8%B7>

ج) افزایش امنیت روانی

امر به معروف و نهی از منکر، باعث افزایش احساس امنیت روانی در میان افراد می‌شود. وقتی انسان‌ها بدانند که جامعه نسبت به حفظ ارزش‌های اخلاقی حساس است، احساس آرامش و امنیت و نظم بیشتری خواهند داشت. این امر موجب کاهش استرس‌ها و نگرانی‌های اجتماعی شده و محیطی مناسب برای تعاملات اجتماعی مثبت فراهم می‌آورد. به عنوان نمونه، در یک محله‌ای که مردم نسبت به رفتارهای ناهنجار و مجرمانه حساس هستند و بلافاصله واکنش نشان می‌دهند، افراد احساس امنیت بیشتری خواهند داشت و نگرانی از وقوع جرم کمتر خواهد شد. در جوامعی که بی‌تفاوتی رواج دارد، افراد دچار اضطراب و ناامنی و بی‌نظم می‌شوند، زیرا احساس می‌کنند هیچ‌کس نسبت به مشکلات آنان واکنش نشان نمی‌دهد. اما اجرای امر به معروف و نهی از منکر، موجب می‌شود که افراد بدانند در جامعه‌ای زندگی می‌کنند که همگان به یکدیگر اهمیت می‌دهند.⁹

امام باقر (ع) فرموده اند: «بوسیله امر به معروف و نهی از منکر راه‌ها ایمن می‌شود.» نظم و امنیت اجتماعی به فقدان ترس و تهدید نسبت به ارزش‌ها و هنجارهای پذیرفته شده در جامعه تعبیر شد. نظم و امنیت اجتماعی به میزان زیادی به پیروی از هنجارها و ارزش‌های موجود در جامعه و عدم انحراف از آنها بستگی دارد. بررسی جوامع مختلف در طول تاریخ حاکی از آن است که زندگی اجتماعی انسان‌ها همواره دستخوش ناملایمات و حوادث است و در همه جوامع بدون استثنا انحراف در همه اشکال آن موجود است و ناامنی به طرق گوناگون اجتماع بشر را تهدید نموده است. اما نکته‌ای که در اینجا مهم می‌باشد نوع جلوگیری و به کنترل در آوردن این انحرافات و رسیدن به امنیت نسبی است. هر چه کنترل تهدیدها و انحرافات در جوامع با نیروهای قوی‌تر و کارسازتر صورت بگیرد، میزان برقراری امنیت نیز گسترده‌تر خواهد بود. به عبارت دیگر راه تحقق نظم و امنیت در جامعه و جلوگیری از بزه کاری و انحرافات اجتماعی، وجود یک سیستم کنترل اجتماعی موثر و کارآمد است. از سویی دیگر امر به معروف و نهی از منکر فرایند ایجاد شناخت و شکل دهی بایدها و نبایدهاست. ایجاد شناخت و آگاهی نسبت به معروف‌ها (ارزش‌ها) و فواید عمل به آنها و بدست آوردن بینش صحیح نسبت به منکرات یا همان عوامل تهدید ارزش‌ها و مضرات و آسیب‌های آن در ساختار اجتماع می‌باشد. این شناخت که صفت برانگیزاننده

⁹ <https://maavan.ir/%D8%B1%D9%88%D8%A7%D8%A8%D8%B7>

و محرک بودن را در خود دارد، باعث بیدار شدن میل یا ذوق فطری انسان ها در جذب نیکی ها و طرد بدی ها و احیا و حفاظت از هنجارهای مقبول و همنوایی اعضای جامعه در این امر می شود. به این ترتیب امر به معروف و نهی از منکر با شناختی که در افراد جامعه نسبت به نیکی ها و بدی ها ایجاد می کند به حفظ ارزش ها و هنجارهای موجود در جامعه و تحقق نظم و امنیت اجتماعی یاری می رساند.

نتیجه

امر به معروف و نهی از منکر در آموزه های دینی از جایگاه بلندی برخوردار است. هیچ اعمالی نمی تواند با امر به معروف و نهی از منکر برابری کند؛ زیرا این دو فریضه، علت مبقیه ی دین است و نقش بنیادین درامنیت اخلاقی و معنوی جامعه ی اسلامی دارد. در احکام دین، به تمام واجبات و مستحبات «معروف» و به تمام محرمات و مکروهات «منکر» گفته می شود. بنابراین واداشتن افراد جامعه به انجام کارهای واجب و مستحب «امر به معروف» و بازداشتن آنها از کارهای حرام و مکروه «نهی از منکر» است. امر به معروف و نهی از منکر، تأثیرات گسترده ای بر روابط اجتماعی دارد. این دو اصل دینی و اخلاقی، با تقویت حس همبستگی، کاهش آسیب های اجتماعی، افزایش امنیت روانی و نظم و امنیت اجتماعی، ارتقای فرهنگ گفتگو و تقویت مسئولیت پذیری فردی و اجتماعی، نقش مهمی در شکل دهی یک جامعه سالم و پیشرفته ایفا و می کنند.

منابع

کتاب

1. فلاح زلده محمد حسین، احکام دین مطابق با فتاوی مراجع بزرگ تقلید، تهران، 1374
2. معون آموزش و پژوهش بعثه مقام معظم رهبری، تهران، 1387 دروس احکام و مناسک حج - ۱ - اهمیت امر به معروف و نهی از منکر
3. [مشارکت عمومی و مسوولیت همگانی
4. واحد تحقیقات مرکز تحقیقات رایانه ای قایمیه اصفهان، [دانستنی های جوانان (2)، اصفهان،

1388

سایت

1. <https://maavan.ir/>.D\B\D\A\A\B\